hey'e'sine birer açıklama ve usturlabın kullanılışı üzerine bir kaside yazmış olan Abdülvâhid b. Muhammed ile Abdülvâhid b. Muhammed el-Cûzcânî'yi karıştırmamak gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Beyhakī, *Tetimme-i Şivânı'l-ḥikme* (nşr. Muhammed Şâfi'), Lahor 1351, s. 93-95; H. Suter, *Mathematiker*, Leipzig 1900, s. 172-173; Storey, *Persian Literature*, London 1970-72, II/1, s. 3; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, II/2, s. 1008; III, 1530; Sezgin, *GAS*, VI, 276-277, 280-281; Mehdî Muhakkık, *Şerḥu'l-İlâhiyyât min Kitâbi'ş-Şifâ'* [Molla Mehdî Nerâkī], Tahran 1365 hş./1986, Giriş, s. 1-4; G. Saliba, "Ibn Sīnā and Abū ʿUbayd al-Jūzjānī: The Problem of the Ptolemaic Equant", *Mecelletü't-Târîḫi'l-ʿulûmi'l-ʿArabiyye*, IV/2, Halep 1980, s. 376-380.

SARGON ERDEM

ABDÜLVÂHİD el-MERRÂKÜŞÎ
(عبدالواحد المراكشي)

Ebû Muhammed Muhyiddîn Abdülvâhid b. Alî et-Temîmî el-Merrâküşî
(ö. XIII. yüzyılın ortaları)

Mağrib ve Endülüs tarihinin ana kaynaklarından olan *el-Muʿcib fî telḫîṣi aḫbâri'l-Mağrib* adlı eserin müellifi.

7 Rebîülâhir 581'de (8 Temmuz 1185) Merakeş'te doğdu. Küçük yaşta tahsil için Fas şehrine gitti ve orada Ebû Bekir Muhammed b. Zühr ile filozof İbn Tufeyl'in oğlu Bekir b. Tufeyl gibi meşhur kişilerle tanıştı. Endülüs'e geçip bir müddet İşbîliye ve Kurtuba'da kaldı ve devrin meşhur âlimlerinin derslerine devam etti. Bir ara Merakeş'e döndü (1213); ardından tekrar İşbîliye'ye giderek arkadaşı Muhammed b. Fazl'ın aracılığıyla Vali İbrâhim b. Ebû Ya'kūb el-Mansûr'un hizmetine girdi. Bu vesileyle Mağrib ve Endülüs'ün ileri gelen devlet adamlarıyla görüşme imkânı buldu. 1222'de Mısır'a, oradan da Hicaz, Şam ve Bağdat'a gitti. Bağdat'ta Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın vezirinin teşvikiyle *el-Muʿcib fî telḫîṣi aḫbâri'l-Mağrib* adlı eserini yazmaya başladı (621/1224).

Mağrib ve Endülüs tarihinin ana kaynaklarından biri olan *el-Muʿcib*, müellifin hâtıralarına ve olaylara şahit olan kişilerin ifadelerine dayanması sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Abdülvâhid, Endülüs'ün fethinden (92/711) itibaren 667 (1269) yılına kadar meydana gelen olayları anlatan eserini kaleme alırken, fetihten Muvahhidler Devleti'nin kuruluşuna kadar olan kısım için, Endülüs tarihçisi Humeydî'nin eserlerinden ve özellikle *Cezvetü'l-muḳtebis* adlı kitabından faydalanmıştır. Mülûkü't-tavâif hakkında geniş bilgi veren *el-Muʿcib*, R. Dozy tarafından İngilizce tercümesi ve bir girişle birlikte yayımlanmış (*The History of the Almohades*, Leiden 1847, 1881), daha sonra E. Fagnan eseri Fransızca'ya çevirmiştir (*Histoire des Almohades*, Alger 1893). Eser, Dımaşk (1324), Fas (1938) ve Kahire'de de (1324, 1332, 1949, 1963) neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Muʿcem*, II, 1724-1725; M. Şemseddin [Günaltay], *İslamda Târih ve Müverrihler*, İstanbul 1339-42, s. 257; Brockelmann, *GAL*, I, 392-393; *Suppl.*, I, 555; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, II, 1733; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 635; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 326; Kehhâle, *Muʿcemü'l-mü'ellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), VI, 210; Abbas el-Cerrârî, *el-Emîrü'ş-şâʿir Ebü'r-Rebîʿ Süleyman el-Muvaḥḥidî*, Rabat 1404/1984, s. 87; Abdurrahman Utbe, *Maʿa'l-Mektebeti'l-ʿArabiyye*, Beyrut 1404/1984, s. 213-214; H. İbrâhim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1986, VI, 285-287; A. Cour, "Abdülvâhid", *İA*, I, 102; E. Lévi-Provençal, "ʿAbd al-Wāḥid al-Marrākushī", *EI²* (İng.), I, 94.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ABDÜLVÂHİD b. MUHAMMED
(عبدالواحد بن محمد)

(bk. EBÜ'L-FEREC eş-ŞÎRÂZÎ).

ABDÜLVÂHİD er-REŞÎD
(عبدالواحد الرشيد)

Ebû Muhammed Abdülvâhid er-Reşîd b. İdrîs el-Me'mûn b. Ya'kūb
(ö. 640/1242)

Muvahhidler Devleti hükümdarı (1232-1242).

615'te (1218) Habâbe adlı bir câriyeden doğdu. Babası İdrîs el-Me'mûn, 1233 yılında taht iddiacılarından Yahyâ b. Nâsır'ın eline geçmiş olan Merakeş üzerine yürüdüğü sırada ölünce, annesi onun ölümünü gizleyerek ordunun nüfuzlu kumandanlarından Kânûn b. Cermûn es-Süfyânî, Şuayb b. Vakārit el-Heskûrî ve hıristiyan birliklerin kumandanı ile anlaştıktan sonra, on dört yaşındaki oğlu Abdülvâhid'i er-Reşîd unvanıyla hükümdar ilân ettirdi (18 Ekim 1232). Ordu ve devlet erkânının desteğiyle tahta geçen Abdülvâhid süratle Merakeş üzerine yürüdü ve Yahyâ b. Nâsır'ı mağlûp ettikten sonra Kādî Ebû Muhammed'in gayretleri sayesinde fazla bir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi. Habâbe, kumandanların oğlunu desteklemelerine karşılık, ele geçirebilirlerse Merakeş'i yağmalamalarına müsaade edeceğine söz vermişti. Fakat Abdülvâhid de halka şehri teslim ettikleri takdirde mal ve can güvenliklerinin teminat altında olacağına dair söz verdiği için, kumandan ve askerlere yağmadan bekledikleri kazanca karşılık 500.000 dinar ödemek zorunda kaldı.

Abdülvâhid tahta geçtiğinde tam bir çöküş içinde olan devleti eski haline getirmek üzere bazı teşebbüslerde bulundu. Önce bütün Muvahhidler'in desteğini kazanmak için hutbelerde Mehdî b. Tûmert'in adını zikretmeye başladı. Mehdî'nin koyduğu, fakat babasının kaldırdığı vergileri yeniden koydu. Abdülvâhid Merakeş'te yönetime hâkim olduktan sonra Benî Hûd tarafından İşbîliye'den kovulan Ömer b. Vakārit el-Heskûrî de onun hizmetine girdi. Ancak bir müddet sonra Abdülvâhid'e karşı açıkça cephe alarak Yahyâ b. Nâsır adına davette bulunmaya başladı ve bazı Muvahhid kabilelerini de yardıma çağırdı. Bunun üzerine Abdülvâhid, damadı İdrîs'i başşehirde bırakıp Yahyâ'ya karşı harekete geçti ve Sicilmâse'de onu bozguna uğrattıktan sonra geri döndü. Yahyâ'ya katılmış olan Saîd b. Zekeriyyâ kumandasındaki Muvahhidler de tekrar ona bağlılık arzettiler (631/1233-34). Ömer b. Vakārit daha sonra Hlotlar'ın reisi Mes'ûd b. Humeydân'ı Abdülvâhid'e karşı kışkırttı. O da bunu haber alınca bir komplo hazırlayıp Mes'ûd'u önde gelen yirmi beş arkadaşıyla birlikte öldürttü. Hlotlar Yahyâ b. Humeydân'ın başkanlığına isyan ederek Yahyâ b. Nâsır'ı tahta geçirmek için Merakeş'i muhasara ettiler. Şehirde erzak tükenince Abdülvâhid Sicilmâse'ye kaçtı. Yahyâ da şehri zaptedip yağmaladı (632/1234-35). Aynı yıl Cenevizliler Sebte'yi (Ceuta) kuşattılar ve 400.000 dinar haraç aldıktan sonra kuşatmayı kaldırdılar. Abdülvâhid 633'te (1235-36) Sicilmâse'den Merakeş'e hareket etti, Yahyâ'yı mağlûp ederek şehre girdi. Daha sonra intikam almak için Hlotlar'ın üzerine yürüdü ve Fas'a kadar geldi. Bu sırada Yahyâ b. Nâsır Araplar